

L'antic Jardí Botànic de Barcelona i les ensenyances anexas

pel

Dr. MIQUEL DE GARGANTA I FÀBREGA

De la Institució Catalana d'Història Natural, Medellín (Co'òmbia)

Queden encara molts buits per a omplir abans no tindrem del procés evolutiu de la botànica catalana una idea exacta i acabada. S'ha estudiat la personalitat d'alguns dels nostres botànics més distingits i àdhuc disposem d'algun treball excellent en el qual es tracten aspectes de conjunt, com el del Dr. P. FONT i QUER dedicat als herbaris de Catalunya (1), la lectura del qual ens decidí, en bona part, a ocupar-nos dels jardins botànics catalans.

Malgrat ésser anterior el jardí que fundà a Sant Joan Despí Jaume SALVADOR, comencem per l'antic Jardí Botànic de Barcelona, ja que de fa molt temps requereix l'atenció: «La falta absoluta de noticias sobre su primitivo estado impide el emprender su historia desde su origen; de suerte que si se quiere proceder con datos ciertos es preciso venir al año de 1844 en que el Catedrático D. Miguel COLMEIRO dió a luz un *Catalogus Plantarum in Horto Botanico Barcinonensi annis MDCCCXLIII et MDCCCXLIV cultarum, seminunquē nuper collecturum, quae pro communicatione afferentur*» (2). Eren escasses i, a més a més confuses i disperses les notícies que se'n tenien. Calia completar-les, compilar-les totes ordenadament i apreciar llur vàlua. En lloc d'esquematitzar i prescindir de cites — encara que ens obligui a algunes repeticions i faci feixuga la lectura —, el que fem és resseguir per ordre cronològic la vida i vicissituds de l'Hort Botànic, sense menysprear cap dada de les que hem conegut, per a deixar el tema, si no exhaurit, almenys suficientment clar per a comprendre que fou una institució cultural de la qual no es pot prescindir en la història de la ciència de Catalunya.

(1) FONT QUER, P.: *Los herbarios de Cataluña y su conservación*, Barcelona, 1925. (Discurs de recepció a l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona).

(2) A. A. PI i ARIMON: *Barcelona antigua y moderna*, Barcelona, 1854, t. II, p. 230. Pi i Arimon diu en una nota: «En este folleto se maravilla el Sr. Colmeiro de la falta de noticias a que hemos aludido: "Certe mirum nullem Horti, jam diu erecti hucusque prodiisse Catalogum, et magis tamen mirum videratur manuscriptum saltem me non invenisse, nisi haec nostris diuturnis calamitatibus minus infringentibus, tribuenda"».

En aquest primer article ens ocuparem de l'època en què estigué sota la dependència del Reial Col·legi de Cirurgia.

Emplaçament i erecció. — L'establiment del Jardí Botànic ve precedit d'uns tempteigs. Porta la iniciativa el Reial Col·legi de Cirurgia, fundada per una R. O. signada per Carles III al Buen Retiro el 12 de desembre del 1760. El Col·legi començà a actuar oficiosament el 1761 i efectuà la inauguració oficial el 23 de març del 1764, amb el fi principal, encara que no exclusiu, de formar cirurgians per a l'exèrcit. L'edifici, avui Acadèmia de Medicina, es construí del 1760 al 1762 dintre del recinte del que fou Hospital de la Santa Creu (3).

«L'ús i abús que en la terapèutica del segle XVIII es feia dels vegetals, justificaven la creació d'un Jardí Botànic per al conreu de plantes medicinals. Consta en els llibres de Secretaria que en 1765 s'hi estava treballant (93). Pel que deia una lletra del novembre de l'any esmentat, sabem que la situació econòmica del Col·legi no era — per aquella època — gaire brillant i que l'any següent encara no hi havia pogut plantar les herbes (94)».

«Ignorem el que passà amb el terreny destinat a Jardí Botànic i per això ens ve de nou trobar en 1874 que el marquès de Ciutadilla ha cedit un hort destinat a la seva instal·lació (95), cessió confirmada per una disposició ministerial del mateix any (96) que imposava al Col·legi l'obligació d'indemnitzar a tercer» (4).

BOFILL i PICHOT cerca un origen menys allunyat. Les notícies que dona vénen a ésser el complement i la continuació de les precedents: «...en la sessió de 23 de juny de 1768 de la «Real Conferencia Física» (5) el Dr. Pau BALMES va donar compte que el «Real Colegio de Cirujanos» (6) estava en la pretensió d'establir un Jardí

(3) ANTONI CARDONER PLANAS: *Creació i història del Real Colegio de Cirugía de Barcelona*, 1936; págs. 163, 175, 186, 196 i 197. (Societat de Cirurgia de Catalunya. Tres treballs premiats en el concurs d'homenatge a Gimbernat. Laboratoris del Nord d'Espanya, S. A., Masnou, Barcelona).

(4) CARDONER: *loc. cit.*, págs. 178-179. Són de Cardoner les següents notes: (93) *Libro de Oficios*, p. 48, lletra del 24 d'abril. Biblioteca de la Universitat de Barcelona. (94) *Libro de Oficios*, p. 183, lletra del 27 de setembre. Biblioteca de la Universitat de Barcelona. (95) *Acordadas de 1784*. Vol. I, fil. 97, 16 de març. Arxiu de l'Audiència de Barcelona. (96) *Acordadas de 1784*. Vol. I, fol. 164, 16 de març. Arxiu de l'Audiència de Barcelona.

(5) La *Conferencia fisicomatemática experimental* començà el 18 de gener del 1764. El 17 de desembre de l'any següent fou qualificada de *Real Conferencia física*, per reial cèdula del 14 d'octubre del 1770 passà a ésser *Real Academia de Ciencias Naturales y Artes*. (Vegis Josep BALARI i JOVANY: *Historia de la Real Academia de Ciencias y Artes*, Barcelona, 1895).

(6) Aquesta denominació hauria d'haver-se substituït per la de «Colegio de Cirugía», si no resulta impròpia i porta a confondre els centres d'ensenyament amb les agrupacions de professionals; així passa, en parlar dels farmacèutics i dels cirurgians, en altres llocs del treball de BOFILL i PICHOT, per cert ben interessant.

botànic a costa del Reial Erari, per a la pública ensenyança, i que a aquest efecte havia ja inspeccionat uns terrenys pròxims a Sant Antoni, i que ell, creient dret preferent el de la «Real Conferencia» per tenir un director de Botànica i un professor designat (7), proposava que es fessin les gestions necessàries per assolir-lo; tot resultà inútil, puix amb l'informe favorable del Comte de Ricla fou concedit a aquell; no he trobat indicis que en dit jardí s'hi fes plantació i, en tot cas, duraria poc temps, perquè el 16 de febrer de 1874 D. Antoni Meca i Cardona, Marqués de Ciutadilla (8), amb desprendiment digne d'elogi cedí al propi Real Collegi de Cirurgia una extensió de conreu de quatre mujades (9) prop de la muralla de terra, aproximadament entre el que és avui presó del carrer de la Lealtat (10) i carrer de la Cera i Ronda de Sant Antoni, que aleshores no existien, a condició d'ensenyar-hi la botànica gratuïtament; era pròpiament una horta enclavada enmig de moltes més que formaven les hortes de Sant Pau. D'aquest jardí, o més ben dit hort botànic se'n troba un plànol en «Acuerdos» de l'Ajuntament de Barcelona en la sessió de 3 de juliol de 1807 (11).

Tenim altres testimonis de l'emplaçament del Jardí. Elias de MOLINS remarca, parlant de BAHÍ: «Este jardín botánico estaba situado frente a la cárcel pública y se extendía junto a la muralla hasta la calle de la Cera» (12). Gaietà CORNET recorda que estava «en part de lo que és ara Ronda de Sant Pau, prop de la Presó» (13). «Está situado enfrente de la Cárcel Pública — escrivia PI i ARIMON — y se extiende hasta la calle de la Cera» (14). BARRAQUER retreu amb detalls curiosos el Jardí Botànic i la creu de bales de la muralla propera:

«Recuerdo perfectamente esta cruz formada de balas de artillería, medio empotrada en lo que era exterior del muro, de la

(7) «Las cátedras de matemáticas, física, química, botánica y agricultura las tenía la Academia como en incubadora, porque, a pesar de haber nombrado los respectivos profesores no pudieron estar en ejercicio, a excepción del de matemáticas, por la falta de fondos para su dotación y los gastos indispensables de sus clases». BALARI, *loc. cit.*, p. 230.

(8) «Caballero hacendado de la Real Junta de Comercio», segons ANGEL RUIZ i PABLO, *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona (1758-1847)*, Barcelona, 1919, pàg. 376.

(9) «Dos fanegadas y media» (PI i ARIMON, *loc. cit.*, pàg. 230). La mujada equival a 4.896'50 m.².

(10) Actualment enderrocada, i en l'època de què parlem convent de paüls.

(11) JOSEP M. BOFILL i PICHOT: *Contribució a la Crònica de la Història Natural a Catalunya*, Barcelona, 1917, pp. 176-177 (Arxius de l'Institut de Ciències, núm. IV).

(12) ANTONIO ELÍAS DE MOLINS: *Diccionario biográfico i bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, Barcelona, 1889, p. 189.

(13) GAIETÀ CORNET i MAS: *Una mirada retrospectiva. Transformació de Barcelona en mig segle (1830 a 1880)*, del llibre *Barcelona vella* per tres testimonis de vista, Barcelona, 1906, p. 277.

(14) PI i ARIMON: *loc. cit.*, p. 230.

que por lo mismo sacaban un casquete esférico; el cual por el color obscuro del orín resaltaba sobre el claro de la argamasa. Hallábase en el lienzo de muralla situado en la actual calle de Ronda de San Pablo entre las de la Lealtad y la de la Cera. Tras de la Muralla, allí mismo, ó mejor aquende la muralla se extendía á su pié el Jardín Botánico, al que también recuerdo perfectamente. Ni tampoco se ha borrado de mi memoria que mi padre, paseando por el glacis, me mostraba la indicada cruz, y me decía que se puso allí en señal del lugar donde en el sitio de la guerra de sucesión de principios del siglo XVIII se abrió la brecha por donde Barcelona fué entrada» (15).

Desapareguda la muralla a mitjans del segle passat ja no és possible contemplar aquella creu que ens recordaria un hort botànic anys ha desaparegut. Encara, però, el nom d'un carrer ens fa memòria indirecta d'aquell establiment; el 19 de gener del 1841 l'Ajuntament acordava obrir una via «en las inmediaciones del Jardín Botánico, titulada: Calle de *Salvadors*, en recuerdo de los sabios botánicos Don Jaime y sus hijos» (16). És el que va del carrer de Sant Antoni Abad al de la Cera.

El 1784 — el 16 de febrer segons BOFILL o el de març segons CARDONER, esmentats més amunt —, degué formalitzar-se la cessió del terreny d'una manera oficial, però el lliurament oficiós o almenys negociacions d'importància s'haurien fet l'any anterior, data assenyalada per COLMEIRO (17), com corrobora una carta d'Antoni SALA (conegut per la seva «Memoria sobre la Arnica de los Montes», Barcelona, 1786), datada a Barcelona el 23 de juliol de 1783 y adreçada a Antoni PALAU, a qui contesta:

«En cuanto á lo que me pregunta del Jardín Botánico de esta Ciud. devo informar á Vm. que el terreno destinado para dicho Jardín se halla aun en el dia sembrado de verduras, y desde que se cerró no se há dado disposición alguna para colocar en el las plantas necesarias, y arreglarlas con methodo; ignoro el verdadero motivo de dicha suspensión, aunque se conoce con evidencia haverse entibiado el ardor que demostraba el Sr. Marqués en la fabrica de dicho Jardín» (18).

Així transcorregué més d'un decenni, ja que pel setembre del 1793 es parlava de N'Antoni BAS, professor del Reial Col·legi de Cirurgia

(15) CAYETANO BARRAQUER y ROVIRALTA: *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, Barcelona, 1906, t. II, p. 574.

(16) JOSEP COROLEU: *Memorias de un menestral de Barcelona. 1792-1864*, Barcelona, 1901, p. 307.

(17) MIGUEL COLMEIRO: *La botánica y los botánicos de la península hispano-lusitana*, Madrid, 1858, p. 188.

(18) Arxiu del Jardín Botánico de Madrid, lligall de «Cartas de los correspondientes del Jardín». (Vegi's MIGUEL DE GARGANTA: *Francisco Bolós y la cultura de su tiempo*, tesi doctoral, Barcelona, 1936, p. 195).

de Barcelona i director del Reial Jardí Botànic: «que va a erigirse en la Ciudad» ⁽¹⁹⁾, i a la segona part, en el capítol XI de les Ordenances del Col·legi de Cirurgia de Barcelona, del 1795, es diu que ha d'establir-se un Jardí Botànic en aquest Col·legi ⁽²⁰⁾. Un catàleg manuscrit del Jardí Botànic de Barcelona, del 1799 — «Elenchus plantarum Horti barcelonensis, 1799» —, que varem donar a la publicitat ⁽²¹⁾, és una demostració òbvia que aquell any el Jardí Botànic estava en funcions. Sabem també que el «Libro que manifiesta las cantidades con que han contribuido para el Montepío los Catedráticos y dependientes del Colegio», conservat a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, llibre que comprèn del 1798 al 1806, inclou entre el personal el jardiner ⁽²²⁾; ignorem, però, si és des del 1798.

Podem precisar més; l'establiment del Jardí Botànic havia començat, si no abans, el 1797. Ens ho prova la llista de dues-centes dues plantes que es conserven de l'herbari de MARTÍ i FRANQUÈS — gairebé totes procedents del Jardí Botànic de Barcelona —, que Antoni QUINTANA MARÍ, el biògraf de MARTÍ, tingué l'amabilitat d'ensenyar-nos.

Importància. — La manca de notícies del Jardí Botànic en el seu inici quedà remeiada en disposar del Catàleg suara citat, que ens dóna idea de la importància que tingué. Com dic en un altre lloc, em sembla escrit pel botanòfil francès Auguste JESSÉ, perquè la lletra és molt semblant a la seva, puix que coincideix la data amb la de la residència de JESSÉ a Barcelona, per l'adjectiu *barcelonensis* emprat en el títol, en lloc de *barcinonensis*, i per algunes incorreccions escapades en els noms científics; possiblement JESSÉ es limità a copiar i potser al dictat ⁽²³⁾.

El nombre d'espècies cultivades era de 1.082, mentre que en el de Madrid, en 1796, ascendia a la suma de 3.000. Penso que ha d'ésser aquest Catàleg el que JESSÉ diu a BOLÒS, en carta del 7 de juny de 1800, que li tramet a fi que trii les plantes que li convinguin. En la mateixa lletra es referia al Jardí Botànic, en parlar del «nostre jardí», i anunciava que pel setembre li enviaria la llista de les novetats ⁽²⁴⁾.

Per aquest Catàleg hom veu que es cultivaven tota mena de plantes; això els obliga a separar-nos de l'opinió de CARDONER, segons el qual el Jardí es destinaria «al conreu de les plantes medicinals» ⁽²⁵⁾; de COLMEIRO; RUIZ i PABLO; i BOFILL: El marquès de Ciutadilla cedí el Jardí «a la Escuela de Medicina — caldria dir al Col·legi de

⁽¹⁹⁾ GARGANTA: *Loc. cit.*, p. 195.

⁽²⁰⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 199.

⁽²¹⁾ GARGANTA: *Loc. cit.*, pp. 195-210.

⁽²²⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 190.

⁽²³⁾ GARGANTA: *Loc. cit.*, p. 195.

⁽²⁴⁾ GARGANTA: *Loc. cit.*, p. 104.

⁽²⁵⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 178-179.

Cirurgia — para destinarlo a la enseñanza y cultivo de plantas medicinales»⁽²⁶⁾. Mentre estigué a contribució del Col·legi de Cirurgia no prestà grans serveis, puix sembla que sols serví per al cultiu d'algunes plantes medicinals⁽²⁷⁾.

En referència al catàleg del 1799 ens observava FONT i QUER (en lletra del 16 de febrer del 1938) que «la majoria, però, de les d'aquest són plantes cultivades comunament als jardins botànics similars, llevat d'algune del país, com la *Digitalis obscura* i la *Ramonda Myconii*. No hi podien faltar les medicinals, naturalment, bastant ben representades. Convingut que la importància d'un jardí botànic no depèn tant de la seva extensió i del nombre d'espècies que s'hi cultiven com dels estudis a què dóna lloc, hem de constatar que el de Barcelona era ben mediocre. Mentre el de Madrid servia per al conreu de nombroses espècies d'ultramar descrites per GÓMEZ ORTEGA en les "Decada" i per CAVANILLES en el "Icones", el Jardí de Barcelona, sense relació amb Amèrica i poc interessat en el coneixement de la flora autòctona, no era capaç d'excel·lir».

El Jardí Botànic de Barcelona començà a plantar-se, pel que hem vist, entre el 1795 i el 1797; la data exacta queda per determinar. Les plantes procedien en bona part, probablement, del jardí, llavors ja en decadència⁽²⁸⁾, que posseïen els SALVADOR a Sant Joan Despí, d'altres jardins particulars, i, més encara, del Jardí Botànic de Madrid.

Ens sembla lògic conjecturar que el veritable promotor del Jardí fou POURRET. Potser sense ell la disposició legal que el creava hauria quedat reduïda a lletra morta. POURRET, refugiat a Barcelona — no sabem fixament quin any: COSTA afirma que el 1793 afegia els noms linneans al peu de les etiquetes de l'herbari de Joan SALVADOR, i nosaltres hem constatat que pel maig del 1794 era a Barcelona i que es traslladà a Madrid el 1797 ó el 1798⁽³⁰⁾ — resultaria molt bé el director de fet d'un jardí que no tenia al front una personalitat acusada. Així quedaria explicat i aminorat l'error d'un biògraf de POURRET, que li atribuïa uns càrrecs que no tingué: «Lors de l'émigration, l'abbé Pourret se dirigea vers Barcelone où il était connu depuis longtemps, et où il ne tarda pas à être nommé Directeur du Jardin Botanique de cette ville et professeur d'histoire naturelle à l'Université»⁽³¹⁾. En general, durant la seva permanència a Espanya, POURRET tingué sort, com a recurs econòmic, de beneficis eclesiàstics que el poder civil li conferia a manera de prebenda per tal de poder-se

(26) «Lettera del Dotore Michele Colmeiro, professore di Botanica di Barcellona, intorno agli orti botanici in Ispagna, Modena, 1944», citada per RUIZ i PABLO, *loc. cit.*, p. 376.

(27) BOFILL: *Loc. cit.*, p. 177.

(28) PEDRO ANDRÉS POURRET: *Noticia histórica de la familia de Salvador de la ciudad de Barcelona*, Barcelona, 1796, p. 12.

(29) ANTONIO CIPRIANO COSTA: *Introducción a la Flora de Cataluña y catálogo razonado de las plantas observadas en esta región*, Barcelona, 1877, p. VIII.

(30) GARGANTA: *Loc. cit.*, pp. 23 i 24.

(31) L. GALIBERT: *Biographie de Pierre-André Pourret*, Narbonne, 1856, pp. 14-15.

dedicar a la botànica; un d'ells fou el de canonge de la catedral d'Orense, per R. O. del 19 de febrer del 1799 ⁽³²⁾.

POURRET tenia sempre l'ànim atent als assumptes botànics. A França etiquetava l'herbari de Lapeyrouse; a Barcelona anotava el de Salvador, revisava el de Josep Peix i des de Barcelona mateix guiava Bolòs; a Madrid procurava intervenir tot el que feia referència a la botànica. No tindria, doncs, res de particular que aprofités la residència a Barcelona per a cercar plantes amb destí al Jardí Botànic que anava a formar-se, que fos ell l'encarregat d'ordenar-lo i que un cop a Madrid es degués a la seva activitat la tramesa de plantes del «Real Jardín Botánico» — del qual fou nomenat subdirector honorari el 9 de febrer del 1798 ⁽³³⁾ —, per a continuar la formació d'un hort botànic, el de Barcelona, suara començat, i que procurés que, precisament un francès, JESSÉ, quedés allà com a corresponsal seu. Tenim la convicció que POURRET i el Jardí Botànic de Barcelona estigueren estretament lligats. La correspondència de Bolòs ens ho fa presumir. No hi ha cap lletra del director del Jardí, BAS, i en canvi POURRET apareix com el veritable mestre ⁽³⁴⁾. POURRET no podia ésser catedràtic de la Universitat de Barcelona, llavors traslladada a Cervera, però podia dirigir, i ho faria amb goig, la instal·lació de l'hort botànic, recordant els similars de l'estranger, i podia donar, amicalment, lliçons als *amateurs*, que com Bolòs hi acudirien per a convertir-se més tard en experts botànics. Potser ho aprofitaria per a cercar-se classes particulars de ciències naturals per tal d'atendre les seves necessitats. En aquella època eren molts els clergues francesos emigrats a Espanya que ensenyaven diverses disciplines. El gran ORFILA rebia d'un d'ells les primeres lliçons de llengua francesa.

Direcció i primeres ensenyances. — Hem reproduït uns mots de BOFILL segons els quals a l'hort botànic, per disposició expressa del marquès de Ciutadilla, s'havia d'ensenyar gratuïtament la Botànica. No obstant això, el Jardí Botànic estava destinat primordialment a l'ensenyança dels alumnes del Col·legi de Cirurgia. El Col·legi de Cirurgia — escrivia BOFILL — «degué dedicar-se entre altres disciplines a l'ensenyança de la Botànica, els coneixements de la qual estaven llavors molt estretament lligats amb la confecció dels medicaments en voga» ⁽³⁵⁾.

En el primer pla d'estudis del Col·legi de Cirurgia no hi figurava la Botànica ni tan sols la Matèria mèdica. Hem de creure que si s'ensenyaven nocions, més o menys vagues, de la ciència dels vegetals, seria a l'assignatura de Terapèutica, que s'inclouïa en el cinquè examen. Més tard, en 1780 — en el mateix examen cinquè, i des del 1783, en què s'establí la distribució per anys, en el cinquè any —, a més

⁽³²⁾ GARGANTA: *Loc. cit.*, p. 88.

⁽³³⁾ GARGANTA: *Loc. cit.*, p. 80.

⁽³⁴⁾ Conf. GARGANTA: *Loc. cit.*

⁽³⁵⁾ BOFILL: *Loc. cit.*, p. 176.

de la Terapèutica es feia esment de la Matèria mèdica ⁽³⁶⁾, dintre de la qual, en tot cas, anirien compreses les nocions de botànica aplicada a la medicina. Entre els primers professors del Col·legi no en trobem cap que mereixi amb propietat el nom de botànic i si en la làpida que commemora la fundació del Col·legi es mencionen els professors botànics ⁽³⁷⁾, seria per a prestigiar el nou centre docent o pensant en un demà més esplendorós. La mateixa carta d'Antoni SALA a PALAU, abans alludida, demostra o almenys fa suposar un divorci dels botànics i el personal del Col·legi. Segurament d'aquells professors el més preparat com a botànic era encara Antoni GIMBERNAT, que en 1756 ingressà al Col·legi de Cirurgia de Cadis. «En el primer any es dedica a les ciències naturals indispensables per ingressar al Col·legi. La botànica havia d'ésser especialment agradable d'estudiar a Càdiç, passejant pel jardí que encara es conserva a l'edifici que ara és Facultat de Medicina i fou abans Col·legi de Cirurgia, amb el seu *drago* majestuós enmig dels camins en creu» ⁽³⁸⁾. Confirma l'interès de GIMBERAT per les ciències naturals el fet eloqüent que dos dels seus fills «Carles i Agustí, foren naturalistes eminents, especialment el primer, viatger infatigable i un dels espanyols més cultivats dels primers anys del segle XIX» ⁽³⁹⁾.

En les Ordenances, per al Col·legi, del 1795, es crea, entre altres, la càtedra de Botànica, i a la segona part, en el capítol XI, s'aconsellen per a l'ensenyança les obres de GÓMEZ ORTEGA, PALAU i LINNÉ i s'estableix que la classe serà d'una hora, durant quatre mesos, repartits entre primavera i tardor. Es diu també — ja ho hem consignat —, que ha d'establir-se un Jardí Botànic, i en el capítol V de la tercera part: «Per a estudiar Medicina a Cervera caldrà haver estudiat Anatomia i Fisiologia al Reial Col·legi de Barcelona. Els dos anys de pràctica, després de la carrera de Medicina, es faran a l'Hospital de Barcelona a les ordres del Catedràtic de Medicina teòrico-pràctica del Reial Col·legi fent simultàniament el curs de Botànica i el de Matèria mèdica. Aleshores aniran a Cervera on rebran els graus» ⁽⁴⁰⁾.

El professor de Botànica i director del Jardí fou Antoni BAS. No deixà cap rastre com a botànic. Ni herbari, ni un alumne distingit que es vani d'haver passat per la seva càtedra. Unit a uns càrrecs, a una assignatura o sinecura, el trobem distanciat de la ciència, a jutjar per la ràpida decadència del Jardí i pel desprendiment — inconcebible en qui l'hagués plasmat — amb què el posà més tard a la

⁽³⁶⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 183.

⁽³⁷⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 175.

⁽³⁸⁾ JAUME PI-SUNYER BAYO: *Antoni Gimbernat, fundador del Col·legi de Cirurgia de San Carlos*, Barcelona, 1936, p. 81. (Societat de Cirurgia de Catalunya. Tres treballs premiats en el concurs d'homenatge a Gimbernat. Laboratoris del Nord d'Espanya, S. A., Masnou, Barcelona).

⁽³⁹⁾ PI-SUNYER: *Loc. cit.*, p. 87.

⁽⁴⁰⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 200.

⁽⁴¹⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, pp. 170 i 201.

disposició de la Junta de Comerç. ¡Quin contrast amb el seu company de claustre Antoni CIBAT, professor de Física experimental (càtedra creada i desapareguda amb la de Botànica) i home de ciència esclarit!

LLOBET i VALL-LLOSERA assegura que YÁÑEZ assistia en qualitat d'oient (pensem que havia nascut el 9 de setembre del 1789), en el curs de 1803 a 1804, a la càtedra de Botànica del Reial Col·legi de Cirurgia mèdica, que professava el Dr. Antoni BAS ⁽⁴²⁾. Ens podem imaginar el concepte que YÁÑEZ tindria format de BAS si ens fixem de quina manera en parla, quan diu que Bolòs, per a satisfer la seva afició a la Botànica, «entabló relaciones con el Dr. D. Antonio BAS, catedrático del jardín botánico de esta ciudad, con D. Antonio SALA, farmacéutico de la misma y de conocimientos botánicos aventajados, y con D. José PEIX, herbolario, quien distinguióse de los demás de su profesión por el conoximiento del sistema sexual y una gran práctica en la clasificación científica de los vegetales, habiendo merecido ser corresponsal del real jardín botánico de la Corte» ⁽⁴³⁾.

Aquell mateix any 1804, per les Ordenances del 6 de maig, era suprimida la Botànica com a assignatura independent i quedava inclosa dintre de la Matèria mèdica ⁽⁴⁴⁾. BAS, desaparegut el jou oficial que el lligava al Jardí, degué abandonar-lo completament, puix que en una carta que dirigia a Antoni de MARTÍ i FRANQUÈS un fill d'aquest, li deia, el 9 d'octubre del 1804: «Días pasados estuve con MONTAGUT ⁽⁴⁵⁾ en el Jardín Botánico, que lo hallé enteramente perdido, pues el Jardinero tiene orden de no tocar nada hasta que se le avise, y esto más de dos meses. JUNOLL (sic) está encargado por ahora del Jardín» ⁽⁴⁶⁾. QUINTANA i MARÍ, que és qui transcriu aquesta carta, diu en un altre lloc de la monografia dedicada a MARTÍ: «Un tal Josep TORNER, de Barcelona, li realitzava també encàrrecs de plantes del Jardí Botànic d'aquesta capital» ⁽⁴⁷⁾. Els esmentats Francesc JUNOY i Josep TORNER, foren professors titulars del Reial Col·legi de Cirurgia, ambdós cirurgians militars, que com a tals «seguien la plana major de l'Exèrcit i constituïts en tribunal examinaren i donaren títols de cirurgia de 1812 a 1814» ⁽⁴⁸⁾. JUNOY és autor d'unes «Cartas o reflexiones dirigidas a su discípulo N. N. acerca de los pensamientos del Dr. D. Francisco Salvá y Campillo relativos al mejor arreglo

⁽⁴²⁾ JOSÉ ANTONIO LLOBET y VALL-LLOSERA: *Memoria biográfica del doctor don Agustín Yáñez y Girona*, Barcelona, 1861, p. 9.

⁽⁴³⁾ AGUSTÍN YÁÑEZ y GIRONA: *Elogio histórico del Dr. D. Francisco Javier Bolós Germá de Minuart*, Barcelona, 1874, p. 10.

⁽⁴⁴⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, pp. 170, 201 i 204.

⁽⁴⁵⁾ Probablement es tracta del militar Joan Gaspar Montagut, de qui es conserva a l'Arxiu de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona una memòria del 16 de març del 1808, titulada «Bosquejo del sistema de historia natural y utilidad de esta ciencia».

⁽⁴⁶⁾ ANTONI QUINTANA i MARÍ: *Antoni de Martí i Franquès*, Barcelona, 1935, p. 257.

⁽⁴⁷⁾ QUINTANA: *Loc. cit.*, p. 100.

⁽⁴⁸⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, pp. 187 i 211.

del arte de curar» (Vich, 1813) ⁽⁴⁹⁾, molt curioses per a assabentar-se de «la rivalitat existent entre l'Acadèmia de Medicina pràctica i la seva Càtedra d'una banda i el Reial Col·legi de Cirurgia de l'altra» ⁽⁵⁰⁾. Josep TORNER llegí l'oració inaugural del curs acadèmic del Reial Col·legi el 5 d'octubre del 1792 ⁽⁵¹⁾.

Antoni BAS no deixà el Col·legi. Del 1808 al 1814, anys de la guerra napoleònica, amb altres professors, paisans com ell, i amb el director, mantingueren l'ensenyament. «El comandament francès, però, no els pagà res» ⁽⁵²⁾.

«En 1814 — quan tothom perdia el respecte al Col·legi de Cirurgia — un ofici del seu secretari a la Junta Superior ens fa saber que el Consolat de Llotja — nova denominació de l'antic Consolat de Mar restaurat —, volia apoderar-se d'aquell hort ⁽⁹⁷⁾ i ací acaben totes les notícies que tenim del Jardí Botànic del Col·legi de Cirurgia de Barcelona» ⁽⁵³⁾.

Més tard, sota la Junta de Comerç, el Jardí Botànic s'orientà millor i estigué dirigit per una figura remarcable, Joan Francesc BAHÍ. Per manca d'espai no ens en podem ocupar en aquesta ocasió. Ens limitarem a recordar que BAHÍ, suprimint el «Real Colegio de la Purísima Concepción» de Cirurgia, de Burgos, del qual fou catedràtic de Botànica, «en 1807, trasladó su residencia a Barcelona y se le confirió la dirección y enseñanza del Real establecimiento de botánica, y en 19 de septiembre de 1808 fué nombrado consultor de medicina de los hospitales militares de Cataluña» ⁽⁵⁴⁾.

⁽⁴⁹⁾ ELIAS DE MOLINS: *Loc. cit.*, t. II, p. 31.

⁽⁵⁰⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 172.

⁽⁵¹⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 186.

⁽⁵²⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 188.

⁽⁵³⁾ CARDONER: *Loc. cit.*, p. 179; porta una nota que diu: «(97) *Libro de Oficios*, p. 644, lletra del 25 de novembre. Biblioteca de la Universitat de Barcelona».

⁽⁵⁴⁾ ELIAS DE MOLINS: *Loc. cit.*, t. I, p. 189.